

INTERAKTIVNO UČENJE I TRADICIONALNI PREDAVAČKO-RECEPTIVNI OBLIK POUČAVANJA TEORIJSKE OSNOVE

Sažetak

Interaktivno učenje je reverzibilan proces u kojem nastavnik mijenja pristup nastavnom procesu kao odgovor na potrebe i mogućnosti učenika. Nastavnik koji primjenjuje interaktivno učenje/nastavu, svjestan je učeničkih sposobnosti i njihovih različitih stilova učenja. Može se reći da su dobri nastavnici, interaktivni nastavnici. Jednostavno rečeno, nemoguće je predavati bez ikakve interakcije. Pri interaktivnom učenju, učenik može biti u interakciji sa nastavnikom, sa vršnjacima, sa postojećim resursima, a moguća je i interakcija sva tri postojeća faktora. Veličina dobrog i kvalitetnog nastavnika ogleda se u zastupljenosti interaktivnog rada sa učenicima, jer najnovija istraživanja i iskustva nepobitno ukazuju na manjkavosti dosadašnjeg tradicionalnog odgojno-obrazovnog rada u školama.

***Ključne riječi:** Škola, obrazovanje, odgoj, učenje, interakcija, strategija.*

Summary

Interactive learning is a reversible process in which the teacher changes the approach to the teaching process in response to the needs and capabilities of students. A teacher who uses interactive learning/teaching, is aware of the students' abilities and their different learning styles. It can be said that interactive teachers are good teachers. Simply put, it is impossible to teach without any interaction. In interactive learning, students can interact with the teachers, with peers, with exciting resources, and there is the possibility of interaction between the existing three factors. The magnificence of a good and quality teacher is reflected in the representation of the interactive work with the students, because the latest research and experience conclusively point out that there are deficiencies in the current traditional educational work in schools.

***Key words:** school, education, learning, interaction, strategies.*

Tradicionalna nastava (sa pozitivnim obilježjima) upućuje učenike na savladavanje programskih sadržaja koja su ranije isplanirana u formi nastavnih planova i programa. Učenici su u sklopu realizacije nastavnih jedinica uglavnom pasivni slušaoci uz relativno rijetko stavljanje u položaj nastavnika. O efektima takvog rada uglavnom se nije puno vodilo računa u sferama koje bi učeniku pružile sve one kompetencije koje su mu potrebne za nastavak školovanja, rada ili drugih aktivnosti koje su potrebne za jedan moderan i kvalitetan život.

Dvadeset prvi vijek u kojem već jesmo predstavlja vijek mnogih nadanja, očekivanja, kao i strahova, jer se po prvi put u historiji ljudskog društva i civilizacije, čovjek, njegove intelektualne sposobnosti, znanje i inovacije stavljaju u prvi plan i postaju pokretačka snaga svega što nas okružuje. Tradicija i savremeni zahtjevi, materijalni i duhovni svijet, globalni i lokalni interesi, sukobi civilizacija, sukobi poimanja i shvatanja, samo su neki od problema savremenog društva kojima se moraju naći adekvatna rješenja. To je veliki izazov koji nije stavljen pred generacije koje dolaze (teza koja se već godinama provlači), već je to izazov i za generaciju koje jesu. U tom kontekstu vaspitno-obrazovni proces se pojavljuje kao važan faktor daljnjih društvenih tokova i garant kvalitetnije i sretnije budućnosti. Da li škole ovakve kakve jesu, svojim načinom rada, sadržajima, korelativnim odnosima između ponuđenog što se uči i onoga što se traži, mogu zadovoljiti zahtjeve današnjice, a pogotovo sutrašnjeg društva? Dio rješenja navedenog problema bi se mogao pronaći u inovativnoj nastavi. Inovativna nastava je društveno potrebna, afirmativna i radnostvaralačka djelatnost. Pri inovativnom radu obrazovanje, pa time i nastavni proces, ne smije nazadovati i zaostajati, nego tražiti nova, savremenija i efikasnija rješenja. Ukoliko škola nastavi raditi samo po principu tradicionalizma, to neće pozitivno djelovati na razvoj savremenog društva kao i na kompletan razvoj ličnosti mladih u budućnosti.

Nema sumnje da je jedan od problema u raskoraku između zaostajanja i traženja novih efikasnijih rješenja. Kako ovaj raskorak prevazići i krenuti dalje? Analizirajući probleme škola, Glezer ističe sljedeće: „Učenici razmišljaju o kvaliteti i dobro znaju šta se u njihovoj školi smatra kvalitetom. Često sam o tome razgovarao sa učenicima srednjih škola. Većina nalazi kvalitetu u atletici, glazbi i glumi, dio pak u boljem uspjehu kao odskočnoj dasci za upis na fakultet, ali

gotovo je nitko ne nalazi u redovnoj nastavi. Iako smatraju da su sposobni za kvalitetan rad u razredu, gotovo svi priznaju da nikada nisu kvalitetno radili i ni ne namjeravaju“ (Glasser, 1994, str. 13). Vlastito iskustvo nam ukazuje da u stavove učenika koje navodi Glezer, ne treba sumnjati. Šire gledano, vaspitanje i obrazovanje, kao sastavni dio cjelokupnog društvenog sistema, nosi, ne slučajno, epitet jedne od najsloženijih i najodgovornijih ljudskih djelatnosti. Nameću se pitanja: Da li mu se dovoljno daje pažnje? Kakva je struktura našeg obrazovanja? U efikasnom i efektom djelovanju jedne takve strukture najveću ulogu igra unutrašnja organizacija kao i način funkcionisanja te organizacije. Ma koliko se njena uloga marginalizira, ipak svi su svjesni da je škola kao vaspitno-obrazovna organizacija nezamjenjiva, samo se nameće pitanje dokle će funkcionisati po načelima ovakvog načina rada.

Ako se promjene nameću same po sebi (one su neminovnost), zašto ne iskoristiti takvu situaciju, te u okviru osposobljavanja učenika za jedno moderno današnje, kao i sutrašnje doba oblikovati ličnost i sa jakim stvaralačkim mogućnostima? Za jedno takvo oblikovanje ključnu ulogu bi odigrala prvenstveno stvaralačka nastava, koja bi ponudila tri ključna elementa uspješnog obrazovanja: analizu-podsticaj-samostvaranje. U ovakvom obliku rada svaki vaspitanik nalazi svoje mjesto u procesu vaspitanja i obrazovanja, jer je nastava prilagođena različitim nivoima. Na kojem će se nivou naći konkretan vaspitno-obrazovni proces u formi prelaska sa pokazivanja (analize) do samostvaranja, ovisi od mnogo faktora. U suštini ta problematika ima uticaj na cilj i zadatke vaspitanja, psihofizičke sposobnosti učenika, prirodu i karakter sadržaja nastave, kao i nivo osposobljenosti nastavnika za izvođenje nastavnog procesa zasnovanog na novim strategijama (Suzić, i saradnici 2004, str. 96). Nesumnjivo da bi stvaralačka nastava naišla na plodno tlo kroz interaktivnu saradnju naročito među učenicima, čime bi do izražaja došle individualne sposobnosti koje bi se međuučeničkom saradnjom uklopile u stvaralački rad. Naime, kako navodi autor: „Individualno stvaralačko učenje nije učenje koje se ostvaruje u školi na principu “tihog rada“ da bi se “popunila“ određena vremenska ili druga “praznina.“ U takvom učenju ne postoji međuzavisnost i međudejstvo sa drugim učenicima koji uče. Individualno stvaralačko učenje zasniva se na saznanju da učenik može biti u interakcija „sam sa sobom“ (Ibidem, str. 113). Iz navedenog se da zaključiti, da sa

aspekta socijalne psihologije, interakcija „sam sa sobom” je održiva i predstavlja veoma plodno tlo za stvaralačko učenje, pri čemu treba njegovati socijalnu stranu rada u okruženju u kojem se učenik nalazi. Drugim riječima, međusobnom komunikacijom, razmjenom ideja, međusobnim pomaganjem, uvažavanjem tuđih stavova i tome slično do izražaja dolazi kooperativnost među učenicima što rezultira njegovanjem i nadgradnjom kompetencija neophodnih za XXI vijek.

Neosporno je da galopirajući tempo razvoja svih sfera ljudskog života pred obrazovne sisteme nameće sve veće i veće zadatke koje, nažalost, nije moguće zadovoljiti samo tehničkim opremanjem školskih ustanova. Mora se, rukovodeći se jasnim preciznim zadacima, nalaziti odgovarajući put u blagovremenoj promjeni metoda rada sa učeničkim populacijama. Iskustva pa i istraživanja odgoja i obrazovanja u današnjici potvrdili su da u škole koje rade po tradicionalnom sistemu nastave učenici odlaze nevoljno, sa strahom i osjećajem neugode, a pravo oduševljenje slijedi kad nemaju časa ili kad se nastava ne održi iz bilo kojeg razloga. Dakle, škola postaje učenicima veliki problem i teret i trauma, s kojom se teško nose, pa se time i broj učenika s različitim poremećajima u ponašanju stalno povećava. Da li se ovo dešava samo na ovim našim prostorima ili je ovakva problematika širih razmjera?

Da tradicionalna nastava u obliku u kojem je danas dominantna ima manjkavosti, te da su potrebne promjene koje se osjećaju zadnjih godina ukazuju mnogi.

Tradicionalna nastava preferira frontalni oblik rada sa izraženom predavačkom funkcijom nastavnika, što, ne ostavlja dovoljno prostora za neophodnu interakciju sa učenicima niti pruža priliku za samostalne aktivnosti učenika sve s ciljem kvalitetnijeg ovladavanja nastavnim sadržajem. Znači, jedna od negativnih konotacija tradicionalne nastave je nedostatak interakcije među učenicima.

Za stimulisanje interaktivnog učenja i grupnog rada pokazalo se da je veliku pomoć pružilo uvođenje interaktivne kompjuterske nastave, uz korištenje multimedija. Kompjuteri potiču saradnju i diskusiju, omogućavaju učenicima razmjenu ideja, postizanje konsenzusa oko različitih prijedloga i naravno podstiču razvoj socijalnih vještina. Osim toga, korištenje multimedija u nastavnom procesu doprinosi tome da učenici marljivije prate multimedijску prezentaciju, bolje pamte nastavne sadržaje i aktivnije učestvuju u

procesu saznanja novih sadržaja. Dakle, škole kao odgojno-obrazovne institucije trebaju među prioritetne zadatke prihvatiti pronalazak adekvatnih rješenja u cilju preusmjerenja ka kompjuterskoj tehnologiji. Također, trebaju pripremiti nastavnika za njenu upotrebu i stvoriti situaciju u kojoj će kompjuter imati u školi onu funkciju koju ima u drugim djelatnostima kao što su: industrija, poljoprivreda i društvene djelatnosti. Osnovni zadatak naučno-tehnološke revolucije i informacione ere trebalo bi da bude u kvalitetnom obrazovanju koje će imati ulogu da savremenim obrazovanjem čovjeka osposobi da shvati i usvoji naučna dostignuća, da njima razvija i obogaćuje vlastitu ličnost, te da ta dostignuća koristi u procesu formiranja i razvijanja novih saznanja, unapređenja proizvodnje, kvaliteta društvenog života te stvaranja uslova za potvrđivanje vlastite ličnosti.

Dakle, nužnost povećanja efikasnosti, efektivnosti kao i fleksibilnosti vaspitno-obrazovnog procesa nije upitna. Naša razmišljanja su još uvijek pod jakim uticajem mjesta i uloge u široj društvenoj zajednici, no futuristički gledano, nije isključeno da jaki univerziteti „padnu” pod dominantan uticaj jakih firmi (danas takvih pojava već imamo u Americi), što bi za posljedicu imalo da se većina škola sa svojim zastarjelim načinima funkcionisanja jednostavno u sferi interesa „jakih“ ostave na milost i nemilost vremena. Za stanje ovakvo kakvo jeste uzroka ima mnogo, a posljedice se već osjećaju. Da li su škole, ovakvim načinom rada, u pojavi opšte trke za materijalnim, izgubile bitku i uklopile se u stereotip stvaranja članova društvene zajednice koji preferišu nerad i neaktivnost? Da li su škole načinom svoga rada od djeteta kao biološki predodređene ličnosti za aktivnošću načinile i čine članove društvene zajednice koji su obučeni za nerad i neaktivnost? Da li su škole krive za porast kriminala, korupcije, gubljenje osnovnih moralnih kodeksa? Nesumnjivo, za navedene negativnosti i škole moraju snositi svoj dio odgovornosti.

Manjkavosti tradicionalnih škola ne moraju da djeluju obeshrabrujuće, naprotiv, treba ih tretirati isključivo kao moguće prepreke na koje škole moraju djelovati u smislu njihovog blagovremenog otklanjanja ili svođenja na minimalnu mjeru.

Jedan od razloga složenosti problematike u školama jeste i nedostatak kvalitetnog rada. Najprihvatljivije rješenje u ovom momentu jeste unošenje kvalitetnog rada u škole, koji bi se za početak mogao ostvariti promjenom načina učenja. O nužnosti promjena

Drago Branković navodi: „U drugoj polovini ovog vijeka objavljena je impozantna pedagoška i psihološka literatura o potrebi promjena u pedagoškim strategijama vaspitanja, obrazovanja, nastave i učenja. Umjesto strategije ‚poučavanja‘ koja je dominantno uticala na sve pedagoške tokove od Komenskog do druge polovine ovog vijeka, postepeno se afirmišu strategije učenja i samoučenja. Te pedagoške strategije nisu (kako neki pedagozi misle) uvijek bile suprostavljene i ne pripadaju samo različitim vremenima (pedagoška prošlost – savremena pedagoška stvarnost – pedagoška futurologija)“ (Suzić, i saradnici, 2004, str. 96).

Kvalitet bilo kojeg novog oblika rada u školama ne treba posmatrati kao način povećanja broja učenika sa povećanim prosječnim ocjenama, već na prvo mjesto staviti broj učenika koji će svojim aktivnim radom pokazati svoju uspješnost u cjelokupnom vaspitno-obrazovnom procesu. „U školama, kao i u većini tvornica, nastavnicima i učenicima upravlja se kao što se uvijek i upravljalo i stoljećima postupalo s ljudima, metodom utemeljenom na prastaroj »zdravorazumskoj« teoriji o tome kako čovjek funkcionira, najbolje ju je nazvati teorijom podražaja i reakcije“ (Glasser, 1994, str. 21).

Ovdje se ne treba previše kritički negativno odnositi prema, kako Glezer navodi, »zdravorazumskoj« metodi, jer je metoda utemeljena na relaciji podražaj – reakcija u određenom vremenu i mjestu pokazala svoje kvalitete. O dominantnom načinu rada u školama Mandić navodi: „U tradicionalnoj nastavi dominira frontalni oblik rada sa izraženom predavačkom funkcijom nastavnika, što ne obezbeđuje dovoljnu interakciju sa učenicima niti ostavlja dovoljno vremena za samostalne aktivnosti učenika u funkciji kvalitetnijeg ovladavanja nastavnim sadržajem“ (Suzić i saradnici, 2004, str.215).

Ovdje se Mandić posebno osvrće na pomanjkanje interakcije, a što se javlja kao posljedica dominantnosti učitelja u učionici. Bitno je naglasiti i činjenicu koje mnogi nastavnici nisu svjesni, da bez obzira na vještinu i kreativnost koji upražnjavaju u vaspitno-obrazovnom procesu uspjeh prvenstveno zavisi od interaktivne saradnje u učionici. Škola mora postati ustanova koja će biti u funkciji rada i stvaralaštva, a rad i stvaralaštvo se uglavnom pojavljuju kao produkt sveobuhvatne vaspitno-obrazovne aktivnosti, koja je garancija kvalitetnog rada. Šta između ostalog daje kvalitetni ekipni rad? O kvalitetnim ekipama Brajša navodi sljedeće: „U kvalitetnim ekipama uz verbalno i sadržajno, poklanja se dužna pažnja i neverbalnom, odnosnom i

osobnom u međusobnoj komunikaciji. Njeguje se kongruentnost tj. iskrenost komuniciranja. Komunikacija je dvosmjerna. Razvija se razgovor. Ona je razumljiva, a to znači jednostavna, pregledna, kratka i zanimljiva. U takvim se ekipama međusobna komunikacija njeguje pomoću metakomunikacije tj. razgovora o razgovoru, međusobnim slušanjem te intenzivnim davanjem, primanjem i traženjem objašnjenja” (Brajša, 1995, str. 145). Ovdje ekipu trebamo posmatrati kao grupu koja u načinu interaktivnog učenja predstavlja garanciju efikasnog i efektnog rada. Ovdje je vrlo bitno napomenuti da se bez obzira na pojmovne sličnosti aktivne i interaktivne nastave moraju naglasiti elementi koji ukazuju na različitosti ova dva načina učenja. O nužnosti razlikovanja aktivne i interaktivne nastave, Milijević navodi sljedeće: „Ako je naglasak na aktivnosti i nastavnika i učenika i pri tome ih veže interaktivnost (interakcija) na relaciji nastavnik – učenik (učenici, grupe, parovi i svi zajedno); učenik – učenik (učenici); učenik (učenici) – nastavnik, onda smo bliže određenju interaktivnosti, interaktivnim vezama i razmjenama, interaktivnom učenju, interaktivnoj nastavi“ (Milijević, 2003, str. 36). Možemo zaključiti da je aktivan oblik rada u učionici jedan od potrebnih, ali nikako nije dovoljan uslov za uspostavljanje interakcije, odnosno interaktivnog učenja. Da bi učenje imalo karakteristike interaktivnog, potrebno je da „se radi o učenju kao socijalnom procesu, o učenju kao kao interakciji između učenika i nastavnika, učenika međusobno, učenika i roditelja, vršnjaka. Ustvari, osnovna svrha interaktivnih metoda i interaktivnog načina rada jest prenošenje akcije (rada, aktivnost) sa nastavnika na učenike“ (Ibidem, str. 37).

Drugim riječima, sve aktivnosti koje se neposredno realizuju u nastavnoj praksi, sa kombinacijama aktera u obavljanju vaspitno-obrazovnog procesa, a to su aktivnosti koje se uspostavljaju prvenstveno između nastavnika i učenika, učenika i učenika, učenika i nastavnika kao i druge komunikacije, postanu svjesne i počnu se realizovati, dolazi do procesa koji nazivamo interakcija.

Rad ima prevashodni cilj da „baci“ malo više svjetla na potrebu uvođenja interaktivnog učenja u naše škole čime bi i učinci u nastavnom procesu bili efikasniji. Interaktivno učenje ni u kom slučaju ne smijemo prihvatiti kao potpunu zamjenu ostalih oblika nastavnog rada, već se interaktivno učenje prihvata kao kompenzacija za nedostatke tradicionalnog načina obrazovanja.

Pojam interaktivno učenje u svom vrlo širokom značenju

možemo definisati kao: „To je učenje u socijalnoj interakciji gdje se osnovni transfer znanja i iskustva obavlja putem socijalnih kontakata, za razliku od individualnog učenja, gdje se interakcija ostvaruje prvenstveno na relaciji učenik-gradivo ili učenik-medij, odnosno izvor informacije ili saznanja” (Suzić, 2002, str. 86).

Sva dosadašnja iskustva pokazala su da produblјivanjem interaktivnog učenja u odjeljenju, i ne samo u odjeljenju već i šire, dolazi do intenziviranja međuučeničke saradnje, povećanja odgovornosti, povećanja motivacije za radom (koja je na zabrinjavajućem nivou), povećanja međusobnog uvažavanja, kako na relaciji učenik–učenik tako i na relaciji učenik–nastavnik, učenik–roditelj i tako dalje.

Da bi se napravio barem mali pomak u primjeni interaktivnog učenja u nastavi, nužno je, prije svega, da kreatori i realizatori obrazovnog sistema vrše permanentne promjene u intelektualnim sklopovima, te da se konačno stavi tačka na dosadašnji stereotipni predavačko-receptivni način učenja i podučavanja, koji se svodi na pasivnost slušača, čije su aktivnosti uglavnom zapisivanje dijela onoga što mu se diktira.

U ovom radu nam je bila namjera da se konačno i jasno ukaže na najbitnije dosadašnje manjkavosti dugovjekovne „pedagogije poučavanja” u odnosu na „pedagogiju učenja”. Ne bismo pogriješili ako bismo dosadašnju tradicionalnu nastavu okarakterisali kao proces koji se uglavnom orijentisao ka reprodukovanju i razvoju kognitivnih kompetencija učenika, većim dijelom zanemarujući ličnosti u slobodnoj i kreativnoj dimenziji. Tako je osnovno svojstvo svake ličnosti gledano kroz lupu interpersonalnih kao i intrapersonalnih svojstava zanemarivano, pri čemu sloboda pojedinca nije mogla da dođe do izražaja.

Tradicionalna, predavačko-receptivna nastava u svakom slučaju mora više mjesta ustupiti drugim oblicima vaspitno obrazovnog rada, bez velike bojazni za svoj opstanak. „Naš vaspitno-obrazovni sistem nosi obilježja nastala još u vrijeme Jana Amosa Komenskog i Johana Fridriha Herberta. To su: razredno-časovni sistem, predavačka ili frontalna nastava, tradicionalizam, scientizam, pansofija” (Suzić, 2005, str. 607). Drugim riječima, ni jedna inovacija nije uspjela da smijeni sistem tradicionalne nastave sa osnovnim obilježjima razreda, nastavnih planova i programu, časova, školskog zvona, udžbenicima i drugim karakteristikama. Ustaljena su mišljenja

da škole kakve danas jesu ispunjavaju zadatke i obaveze koje su pred njih stavljene. U stvarnosti to nije tako, naprotiv, škole ovakve kakve danas jesu davno su izgubile trku sa stvarnošću. Naime, sve sfere ljudske djelatnosti u svakom momentu su podložne promjenama, osim škola koje su danas po svome načinu rada skoro identične školama od prije nekoliko desetljeća.

Literatura

- Brajša, P. (1995). *Sedam tajni uspješne škole*. Zagreb: Školske novine.
- Glasser, W. (1994). *Kvalitetna škola*. Zagreb: Educa.
- Miličević, S. (2003). *Interaktivna nastava matematike*. Banja Luka: Društvo pedagoga RS.
- Osmić, I. (2002). *Komunikacije i interakcije u nastavnom procesu sukob ili saradnja*. Tuzla:
- GRIN.
- Suzić, N. (2002). *Emocije i ciljevi učenika i studenata*. Banja Luka: TT – Centar.
- Suzić, N. (2004). Učenje učenja putem interakcije. U knjizi: *Interaktivno učenje IV učenje učenja* (str. 7-49). Banja Luka: TT- Centar.
- Suzić, N. (2005). *Pedagogija za XXI vijek*. Banja Luka: TT – Centar